

DILEMMA

Az élet roppant bonyolult. Naponta ezer problémát vet fel, amit bosszús fejcsóválással igyekszünk megoldani. Az efféle megoldások tekintetében én mindig körültekintő vagyok. Mielőtt döntenék, előbb tüzetesen mérlegelem a lehetőségeket. Elvem: az óvatosság!

Lakásomat nemrég tatarozták. Befejezés előtt az a fogas problémám támadt: merre nyíljon az ablak? Kifelé vagy befelé?

— Hát nem mindegy? — kérdezte a mester, aki a tatarozást vezette.

— Persze, hogy nem — válaszoltam. — Mert ha kifelé nyílik, a szél könnyen bevágja.

— Akkor nyíljon befelé — javasolta a mester.

— Na, igen, de ha befelé nyílik, sokkal kisebbnek tűnik a szobám!

— Akkor nyíljon kifelé — hangzott a tanács.

— Kényelmetlen lesz tisztítani...

— Akkor nyíljon befelé.

— De ha befelé nyílik, lemosáskor a padlóra csurog a koszos víz.

— Hadd nyíljon akkor kifelé.

— Lehetetlen, hisz ha kinyitom, nekimennek a járókelők!

— A tizenkettedik emeleten? — meresztette rám a szemét a mester.

— Nos, akkor a madarak — helyesbítettem.

— Akkor hadd nyíljon befelé.

— Jó, de akkor véletlenül én megyek neki.

— Akkor nyíljon kifelé —

vélekedett nagy elhamarkodottan a mester.

— Igen ám, de ha berugok és friss levegőt óhajtok szipantani, könnyen az utcára cseppenhetek.

— Akkor nyíljon befelé.

— Jó, de így egy részeg alak behajolhat az utcáról s a szobámban köt ki — érveltem.

— A tizenkettedik emeleten behajol valaki? — ámulat a mester.

— A részegnek a tenger is térdig ér, a tizenkettedik emelet pedig övig!

— Hát akkor nyíljon kifelé.

— Robbanás esetén könnyen kitörhet — érveltem.

— Miféle robbanástól?

— Bármilyen robbanástól!

— Hát akkor nyíljon befelé

— hagyta rám könnyelmű hangon a mester.

— De akkor...

— Nyíljon kifelé.

— Igen ám, csakhogy...

— Akkor...

— De...

— Rendben van — mondta

a mester —, én megcsinálom,

úgy, ahogy tetszik.

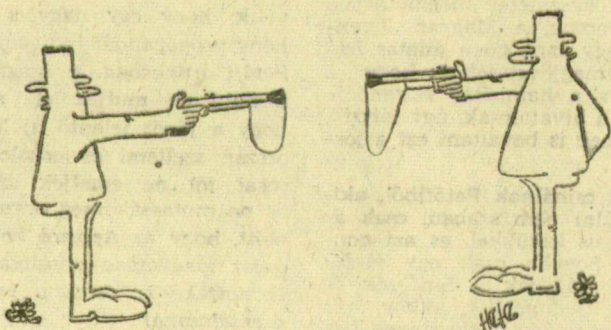
Mindennel készen lett, amikor észrevettem, hogy szobámban nincs ablaka. A mester bealazta.

Megkönnyebbülten felsóhajtottam. A szobában mély csönd, teljes sötétség honolt, ám ettől eltekintve nem voltam nyugodt. Ugyanis hátra volt még egy életbevágóan fontos probléma megoldása: merre nyíljon az ajtó?

Mert ha kifelé nyílik, akkor... Ha viszont befelé nyílik... Szóval, az élet roppant bonyolult.

M. L.

PÁRBAJ

Avita: van-e haszna, létjogosultsága a művészetnek, már évezredekkel ezelőtt igennel zárult. Hogy mai témaként újból előkeült, annak az oka, hogy nyilvános fórumokon és magánbeszélgetésekben egyaránt sokan szóvá teszik — kérdezve, töprengve, bírálva — a különböző művészeti irányzatok társadalmi támogatásának problémáját. Elsősorban természetesen azt: miért adunk fórumot olyan alkotásoknak, amelyek nem szolgálnak közvetlenül társadalmi célokat; miért támogatjuk nagy anyagi erőfeszítéssel olyan alkotóműhelyek munkáját, amelyek bizonytalan kimenetű kísérletezésekbe is bocsátkoznak.

Akik a támogatás arányát-mértékét bírálják, és vetik össze a közvetlen társadalmi haszonnal, alighanem ott tévednek, amikor olyanformán gondolkodnak, mint egy nagyüzem vagy iparvállalat esetében: érték vagy nem érték, amit létrehozott? Eladható vagy nem adható el? Keresett vagy nem keresett cikk? Jó a minősége vagy silány? Csupa olyan kérdés, amikre konkrét választ lehet adni, megfelelő tájékozódás után. Minthogy a művészetben nem így áll a dolog, az esetek túlnyomó többségében nincs konkrét válasz, s a logikán rés keletkezik. A logikai rés ott van, hogy sokan elfelejtik: amíg egy anyagból értékesíthető termék lett, hosszú utat kellett megtennie a műszaki gondolatnak.

Egy technikus, mérnök, fizikus, matematikus, geológus — sorolhatnánk egész szakmák különféle ágazatait — ötletéből, alkotó gondolatából, tehetségéből és szorgalmából „rövid úton” iparilag előállítható termék még sohasem lett! Még egy nagyobb kollektívából sem. Az üzletekben kezünkbe kerülő legegyszerűbb fogyasztási cikk mögött is kísérletek — gyakran meddő kísérletek — hosszú sorozata áll. Kudaroké is. A laboratóriumokban anyagok fogytak, kémcsövek, edények törtek, asszisztensek légúti dolgozott olyan részeredmény előállításáért, amelyről utóbb kiderült, hogy teljesen felesleges volt, mert rossz irányba vitte a kísérletet, s mindent előről kellett kezdeni. Idő, pénz, munka. S újból előről, esetleg azzal a tudattal, hogy valószínűleg megint hiábavaló lesz az egész. De az eredményért eredménytelenségek sorozatát kell vállalni.

Áldozat ez is, szükséges és kikerülhetetlen áldozat.

Nem tartozik más elbírálás alá a művészet sem, mert annak is az a célja, ami ennek: a hasznos munka, a jó eredmény.

Csak ott egy kicsit bonyolultabb minden, mert az értékek fogalma másféle. A művészetben — amint a tudományban is —

A MŰVÉSZET HASZNA

előfordul, hogy egy-egy részeredmény csak az értők szűk körének szolgál tanulságul. Történettudományban, nyelvtudományban — s más tudományágakban is — nagyon gyakori jelenség, hogy egy új felismerés, egy új összefüggés megvilágítása gondolat-sort indít el azokban, akik ugyane tudományágnak a tömegekkel közvetlenebb kapcsolatban levő formáit művelik. De ezek az új összefüggések és felismerések nem jöhettek volna létre anélkül, hogy tudományos intézetekben ne rakták volna le az alapjaikat.

Eszmefuttatásunknak semmiképpen sem célja, hogy „megvédjen” olyan művészeti jelenségeket, amelyek e folyamatba beilleszthetők, de lényegüket tekintve nem művésziek. Olyan közösségek — egyének — munkálkodását, amelyek, vagy akik az állam pénzét fogyasztva eleve meddő kísérleteket folytatnak. Van erre is példa, napjainkban is. Sznob filmek, igénytelen könyvek, rossz színművek, „kamarának”, „stúdiónak” vagy egyébként elnevezett tárlatok, előadások, megnyilatkozások, amelyeknek se közvetlen, se közvetett hasznuk nincs, nem is lesz. Éppen napjainkban lehetünk a tanúi annak, hogy a művészeti szövetségek közgyűlésein, ahol a szakma felelős képviselői, alkotóművészei fejtik ki a véleményüket, igyekeznek olyan megoldásokat keresni, amely az értelmes, a közösség számára értéket „termelő” művészi kísérletezéseknek ad elsősorban teret. Természetesen ők is tisztában vannak azzal, hogy vannak esetek, amikor az ocsú nehezen választható el a búzától. Bizonyos kockázatot, bárha sok alkalommal sejtethető is az eredménytelenség, vállalni kell.

Amint a tudományban, a művészetben is vannak csak az értők viszonylag szűkebb köréhez szóló fontos jelenségek. Vannak írói, költői életművek, amelyeknek a megértése a művészetben való jártasságot, iskolázottságot — nem okleveles értelem-

ben használván e szót — kíván. A mai magyar irodalomban, film- és képzőművészetben is vannak ilyen alkotók; szocialista indíttatású, világnézetű alkotók is! Az ő műveik, különböző okoknál fogva, nem „köznyelven” szólnak. Áttételesebbek, formailag változékonyabbak, ha lehet így mondani: „súlycsoportjuk” más. Hogy csak egy-két példát mondjunk: Juhász Ferenc néhány nagyobb lélegzetű költeménye, Örkény István egyik-másik próza műve, Jancsó Miklós filmnyelve nem ezek közé tartozik-e? Mégis, ki vitathatja el tőlük a minőséget, a tartalmi és gondolati igényességet, a művészi megnyilatkozás magasrendű voltát? A kifejezés szokatlansága, újszerűsége, a hagyományos formák elhagyása, új formák teremtése, bizonyos, nem is igénytelen közönségrétegeket eltávolíthat ezektől az alkotóktól — ugyanakkor más rétegeket, amelyekben van készség és hajlam követni-megérteni-átélni mondandójukat, közelebb vonz.

Az értékek körforgalma a művészet egyik legszebb sajátossága. Keresik és vonzzák egymást.

Prakticista módon tehát nem közelíthető meg a támogatás értelmezésének fontos kérdése. Csakis úgy, ha az egyetemes társadalmi érdekeket tartjuk szem előtt és nagyobb távlatokban próbálunk gondolkodni. Mert ennek hiányában olyan végtelen helyzetbe sodródhatunk, hogy megkérdezzük, milyen konkrét haszna van — például — Az ember tragédiájának? Ilyen kérdés nem tehető fel, mert hol a mérce megállapítani, hány nemzedék gondolkodását formálta, nemesítette, hány embert nyert az igaz művészetnek és a mély gondolatnak?

Témánkat nem meríthettük ki. Futólag jelezhetünk csak: a művészet támogatásának mi az értelme, célja, vezérlő gondolata. Hogy konkrét társadalmi haszna az a többlet, amit az emberek gondolkodásában teremt a jó alkotások szépsége, tisztasága, emberséget növelő ereje.

TAMÁS ISTVÁN

